

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Εἰς τό Α' κεφάλαιον τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου
ἀπό τήν ἐρμηνευτικήν σειράν τοῦ Νικήτα Ἡρακλείας,
κατὰ τοὺς κώδικες Ἰβήρων 371, Coisl. gr. 201 καί Par. gr 208.

α. Εἰς τῶν τήν ἐβδομηκοντάδα πληρούντων μαθητῶν δοκεῖ
γεγενῆσθαι Λουκᾶς. Τοῦτο δὲ ῥᾶστα διαγινώσκεται ἀπὸ τοῦ
συναντῆσαι τὸν Κύριον αὐτῷ τε καὶ τῷ Κλεόπα μετὰ τὴν ἀνά-
στασιν καὶ εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· «οὔτοι οἱ λόγοι, οὗς ἐλάλησα πρὸς
5 ὑμᾶς ἔτι ὡν σὺν ὑμῖν»¹, ὅτε καὶ ἄμφω οὔτοι οἱ μαθηταὶ πρὸς Κύ-
ριον ἔλεγον ὅτι «γυναϊκὲς τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς γενόμε-
ναι ὄρθρῳ ἐπὶ τὸ μνημεῖον»². Καὶ πάλιν ἔφασαν ὡς «ἀπῆλθόν τι-
νες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον»³, Ἰωάννην καὶ Πέτρον παραδη-
λοῦντες. Ἐπεὶ οὖν Λουκᾶς καὶ Κλεόπας ἐκ τῶν σὺν αὐτοῖς εἶναι τι-
10 νας τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἔφασαν τοῖς μαθηταῖς παριστῶσι κα-
τελεγεμένους ἑαυτούς.

β. Διατί τέσσαρες γεγόνασιν εὐαγγελισταί; Φασὶν οἱ θεῖοι
πατέρες· διότι καὶ τὸ Χερουβὶμ ζῶον ἱστορεῖται τετράμορφον⁴· καὶ
μαθήσῃ τοῦτο πλατύτερον ἐντυγχάνων τῷ μεγάλῳ πατρὶ καὶ
15 κοινῷ διδασκάλῳ. Ζητήσῃ δ' ἂν ὁ φιλομαθής, τίνας ἔνεκεν πολ-
λῶν ὄντων τῶν ὑπερουρανίων καὶ θείων ζῶων οὐχ ἐτέρῳ γένει πα-
ρεικάσθη τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ τῷ γένει τῶν Χερουβὶμ. Φαμὲν οὖν
τὴν αἰτίαν διδόντος Θεοῦ. Πᾶσα σοφία πρὸ τοῦ εὐαγγελίου παρα-

12. οἱ εὐαγγελισταὶ Ρ.

1. Λουκ. 24, 44. 2. Λουκ. 24, 22. 3. Λουκ. 24, 24. 4. Πρβλ. Αποκ. 4, 7.

1-2. Ὁ Λουκᾶς δὲν ἀνῆκε εἰς τοὺς ἑβδομήκοντα, ἀλλ' ἦτο ἐθνικός, γενόμενος χριστιανός, ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου (Κολ. 4, 14 «Λουκᾶς ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός», Φιλῆμ. 4 «...Λουκᾶς ὁ συν-εργός μου»). Βλ. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952, σ. 6 ἔ.

12-15. Διατί-διδασκάλῳ: Εἰρηναίου, Κατὰ αἰρέσεων, 3,11, PG 7, 885-889A. Πρβλ. Ἐφραίμ Σύρου, Προσευχὴ 8, σ. 352, 158. Γρηγορίου Θεολόγου, Λειτουργία, PG 36, 732D.

- δοθείσα τοῖς ἀνθρώποις ἀτελής ἐξελέγηλεγκται, οὐχ ἑλληνική μόνον, ἀλλὰ καὶ μωσαϊκή καὶ προφητική. Ἡ δὲ εὐαγγελική αὕτη οὐκ ἐξ ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων,¹ ἀλλὰ παρ' αὐτῆς ἀμέσως παρεισαχθεῖσα τῆς ἐνυποστάτου σοφίας Θεοῦ ὑπερπληρεστάτη ἐστὶ καὶ
- 5 πλῆθος ἀδιεξίτητον γνώσεως. Ἔδει γοῦν εἰκότως παρεικασθῆναι ταύτην τῷ Χερουβίμ, ὃ ἐρμηνεύεται σοφία πεπληρωμένη ἢ πλῆθος γνώσεως. Σοφὸς δ' ἕτερος ὅτι, φησί, οἱ εὐαγγελισταὶ τῶν τεσσάρων εἰσὶ διδακτικοὶ γενικῶν ἀρετῶν, διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες. Καὶ τοῦτο πλατύτερον εὐρήσεις ἐν τῷ κατ' ἐκεῖνον συντάγματι.
- 10 γ. Εἶποι δ' ἄν τις σὺν Θεῷ καὶ ἐτέρας αἰτίας. Μίαν μὲν, ὅτι τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τέλος γέγονεν τελικώτατον τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κοσμοσωτήριον πάθος καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου θεοπρεπέστατον τρόπαιον. Ἐνθεν τοι καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἄλλος ἄλλο τι ἀπολαβὼν εἶπε. Καὶ τὸ αὐτὸ πολλάκις ὁ μὲν ἐτέρως, ὁ δὲ ἐτέρως ἀφηγήσατο καὶ διαφόρως, εἰ καὶ μηδὲν ἐναντίως, ἀλλὰ πάντα συμφώνως. Περὶ δὲ τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθους οἱ τέσσαρες λέγουσι κατ' οὐδὲν διαλλάσσοντες ὡς τῶν ἄλλων ἀπάντων πρὸς ἐκεῖνο φερόντων. Ἐπεὶ δὲ τετραμερῆς ἐστὶν ὁ σταυρός, ἔδει λοιπὸν ὑπὸ τεσσάρων συντεθῆναι τὴν τοῦ εὐαγγε-
- 15 λίου ὑπόθεσιν, ἧς ὁ τετραμερῆς σταυρός ἐστὶ τὸ ἐκσφράγισμα. Ἐτέραν δὲ ὅτι καθάπερ τὰ τῆς σωματικῆς ζωῆς στοιχεῖα τυγχάνει τέσσαρα καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα τούτων συμμετρίᾳ συνίσταται ἡ ὑγίεια, οὕτω δὴ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τέσσαρας ἔδει γενέσθαι στοιχειωτάς, ὡς ἂν τῇ παναρμονιωτάτῃ σφῶν συμφωνίᾳ τὴν ψυ-
- 20 χικὴν σωτηρίαν συνιστῶσιν ἡμῖν. Καὶ πυρὸς μὲν ἐπέχει λόγον ὁ Ἰωάννης, οἷα τὸ πάντων ἀνώτερον καὶ φωτιστικώτερον ἐν προοιμίῳ, τὴν θεολογίαν ἐξηγησάμενος. Ὁ δὲ Ματθαῖος, ἀπὸ τῆς ἐν γῇ παρουσίας καὶ τῆς χοϊκῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεανθρώπου λόγον ἀρξάμενος, λόγον ἔχει τῆς γῆς. Ὁ Μάρκος δὲ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου προδιήγησιν ποιησάμενος ἐφεξῆς παρεισάγει καὶ τὸν Ἰησοῦν εἰς ἐμὴν κάθαρσιν βαπτιζόμενον, δι' οὗ καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖα παρί-
- 30 σταται ἢ διὰ τοῦ βαπτίσματος κάθαρσις τε καὶ ἀναγέννησις.

1. Πρβλ. Γαλ. 1, 11-12.

7-9. Σοφός-συντάγματι: Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ διαφορῶν ἀπόρων, PG 90,685A.
25-32. Καὶ πυρὸς-ἀναγέννησις: Βλ. Μ. Βασιλείου, Κατὰ Εὐνομίου, 5, PG 29,600C-601A.

Ὑποβάλλει γοῦν καὶ ὁ Μᾶρκος ἡμῖν τοῦ ὕδατος ἔννοιαν, τὴν ἀρχὴν ποιούμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος. Λουκᾶς δὲ ὁ μακάριος, ἀπὸ τῆς προφητείας τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς τοῦ προφήτου Ἰωάννου συλλήψεως ἐναρχόμενος, διαγράφει τὴν τοῦ ἀέρος ἡμῖν διαφάνειαν.

5 Πνευματοφόροι γὰρ οἱ προφήται καὶ θείῳ φθεγγόμενοι Πνεύματι· πνεῦμά δ' ἐστὶν καὶ ὁ ἀήρ καὶ διαφανής, οὗ σύμβολον ὁ Λουκᾶς ἐκ πνευματικοῦ χαρίσματος τοῦ τῆς προφητείας ἀρχόμενος.

δ. Εἰ δὲ μὴ περίεργον μὴδ' ἀδόλεσχον (καλὸν γὰρ τὸ ἀδόλεσχεῖν ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ δικαιώμασι¹), κάκεινο ζητήσεως ἄξιον. Τίνος ἔνεκεν ἕκαστος ὡσπερ κατὰ τινα ἀποκλήρωσιν γράφουσιν, Ἰωάννης μὲν ἀπὸ τῆς θεολογίας ἀρχόμενος, Μᾶρκος δὲ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην βαπτίσματος, Ματθαῖος δὲ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, Λουκᾶς δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰωάννου συλλήψεως καὶ οὐχ Ἰωάννης ἐκ τῆς κάτω γεννήσεως καὶ πρὸ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν, ἐκ θεολογίας δὲ ὁ Ματθαῖος καὶ οἱ ἄλλοι πάλιν ἐνηλλαγμένως; Οὐ γὰρ θείου λόγου χωρίς. Τίς οὖν ὁ λόγος ἐστὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης ἀποκληρώσεως; Ὁ Ἰωάννης ἐρμηνεύεται χάρις Θεοῦ. Εὐλόγως οὖν ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους θεοχαρίτως ἀπὸ τοῦ τῶν ἀπάντων χαριεστέρου τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. Τί γὰρ θεολογίας ἐστὶ χαριέστερον, δι' ἣν πᾶσα σπουδὴ, πᾶσα ἔφεις τοῖς λογικοῖς, ἢ καὶ κατὰ θείαν καὶ θεοποιὸν χάριν τοῖς καθαιρομένοις ἢ κεκαθαρμένοις ἐγγίνεται καὶ εἰς ἣν ἡ ἔφεις φθάσασα παύεται; Ὁ δὲ Ματθαῖος δεδωρημένος ἐρμηνεύεται· διὸ ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀνήρξατο. Ἡμῖν μὲν γὰρ διὰ τὴν τοῦ ὁμογενοῦς παράβασιν τὸ τῆς παχυτέρας σαρκὸς καὶ ἀντιτύπου καὶ θνητῆς ἐπίβλημα συνουσίωσται, ὁ δὲ Θεὸς Λόγος εἰς εὐεργεσίαν ἡμῶν καὶ δῶρον τὴν ἡμετέραν φύσιν προσεῖληφεν. Ἀλλὰ καὶ δεδωρημένος ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐφ' ᾧ καὶ Ἰωάννης ἐπιμαρτυρῶν ἔλεγεν· «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν

1. Πρβλ. Ψαλμ. 118, 23.48.

1-7. Ὑποβάλλει γοῦν—ἀρχόμενος: Βλ. Μ. Βασιλείου, *Κατὰ Εὐνομίου*, 5, PG 29,600C-601A.

17. Ὁ Ἰωάννης-Θεοῦ: Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Υπόμνημα εἰς Λουκᾶν*, PG 72,588D.

22-23. Ὁ δὲ Ματθαῖος-ἐρμηνεύεται: Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Υπόμνημα εἰς Λουκᾶν*, PG 72,588D.

υἰὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν»¹. Τίσι δὲ δέδωκεν; ὁ Ἡσαΐας
 παρίστησι λέγων, ὅτι «παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν»².
 Δοῦναι δὲ τοῦτον ὁ Πατὴρ λέγεται ὡς εὐδοκήσας γενέσθαι ἄνθρω-
 πον δι' ἡμᾶς. Ὁ γοῦν Ματθαῖος δεδωρημένος ἐρμηνευόμενος ἀπὸ
 5 τοῦ δεδωρῆσθαι ἡμῖν, ἡγουν ἐνηθροπηκένας τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 ἀρχὴν τοῦ λόγου ἐποίησεν. Ὁ Μᾶρκος δὲ λέγεται Ὑψηλοῦ³ ἐντο-
 λή· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὄνομα μεθερμηνευόμενον. Διὰ τοῦτο καὶ
 ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννου προσιμιάζεται «ἀρχὴ τοῦ
 εὐαγγελίου»⁴ λέγων· εἶτα ἐπάγων· «ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν
 10 τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας»⁵. περὶ οὗ τοῦς πει-
 ραστὰς ὁ Κύριος ἐρωτᾷ· «τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ
 ἀνθρώπων;»⁶. Σαφὲς οὖν ὡς ἐξ οὐρανοῦ ἦν καὶ Ὑψηλοῦ ἐτύγχανεν
 ἐντολὴ τὸ βαπτίζεσθαι πάντας τῷ τοῦ Ἰωάννου βαπτίσματι. Ἡ οὐχὶ
 καὶ ὁ Κύριος ὑπ' αὐτοῦ ἐβαπτίσατο; Καὶ τὸ «οὕτω γὰρ πρόπον ἐστὶ
 15 πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην»⁷ ἐπὶ τοῦτο ἐφθέγγετο. Ἀλλὰ καὶ ὁ
 βαπτιστὴς ἔφησεν· «ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν
 ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον» καὶ τὰ ἐξῆς⁸. Ἀριδιηλότατον ἄρα,
 ὡς τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα ἐντολὴ Θεοῦ ἦν, τοῦ Ὑψηλοῦ· αὐτὸς
 γὰρ ἐστὶν Ὑψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μᾶρκος, ὡς
 20 Ὑψηλοῦ ἐντολή, ἐκ τῆς ἐντολῆς ἐνήρξατο τοῦ Θεοῦ, τῆς προηγου-
 μένης πασῶν τῶν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον παραδόσεων.

ε. Ὁ δὲ μακάριος Λουκᾶς ἀνιστῶν ἐρμηνεύεται. Ἔλεγε δὲ καὶ
 ὁ βαπτιστὴς πρὸς τοὺς προσιόντας βαπτίζεσθαι· «δύναται ὁ Θεὸς
 καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγειραὶ τέκνα τῷ Ἀβραάμ»⁹, δεικνὺς ὅτι
 25 ἐκ τῶν τὴν καρδίαν πεπωρωμένων ἐθνῶν τέκνα πνευματικὰ ὁ
 Θεὸς τῷ πατριάρχῃ ἀνίστησιν, ὡς ἐκ τῆς ἐστερωμένης μήτρας
 πρότερον ἀνέστησε τέκνα σαρκικά. Οὕτω δὲ δηλουμένην καὶ τὴν
 παιδοποιῖαν μανθάνομεν ἐν τῇ Παλαιᾷ· «τοῦ ἀναστήσαι γὰρ, φη-
 σί, σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ»¹⁰. Κάνταῦθα ἐκ τῶν πεπωρωμένων,

1. Ἰω. 3, 16. 2. Ἠσ. 9, 6. 3. Πρξ. 13, 17· Ἠσ. 1, 2· Ἐξοδ. 6, 1.6· 14, 8· 32, 11·
 Ἄριθ. 33, 3. 4. Μάρκ. 1, 1. 5. Μάρκ. 1, 4. 6. Ματθ. 21, 25. 7. Ματθ. 3, 15. 8. Ἰω.
 1, 33. 9. Λουκ. 3, 8. 10. Γέν. 38, 8· Ματθ. 22, 24· Μάρκ. 12, 19-22· Λουκ. 20, 28.

4. Ὁ γοῦν Ματθαῖος-ἐρμηνευόμενος: Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ὑπόμνημα εἰς Λουκᾶν,
 PG 72,588D.

19. Ὑψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν: Ἐκκλ. 5, 7· πρβλ. Ἠσ. 6, 1.

- τοῦ μὲν διὰ τὸ γῆρας, τῆς δὲ διὰ τὴν στειρώσιν, τέκνον ἀνέστησεν ὁ Θεός, Ὡς οὖν αὐτὸς ἀνιστῶν ἐρμηνευόμενος ὁ Λουκᾶς ἐκ τοῦ παραδόξου τόκου τῶν γηραλέων ἐνήρξατο, ὃν ἀνέστησεν ὁ Θεὸς εἰς ἐπίσκεψίν τε καὶ λύτρωσιν τοῦ οἰκείου λαοῦ καὶ κέρασ σωτηρίας ἀνήγειρεν. Ἀπὸ τούτου τοίνυν τοῦ τόκου Λουκᾶς ὁ θεόπτης τῆς ἱστορίας ἀπάρχεται τὸν ἐκ τῆς Παρθένου πιστευθῆναι συνετῶς προμηθοῦμενος καὶ πρόδρομον παριστῶν τὴν τῆς στειρίας σύλληψιν τῆς ἄνευ σπορᾶς καὶ φθορᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως. Ἐπειδὴ ὑπέρογκον ἦν τὸ ἐγχείρημα ἄνθρωπον ὄντα Θεοῦ διδάσκαλον καὶ ῥήματα συγγράφειν, εἰκότως ἀπολογεῖται ἐν τῷ προοιμίῳ· πρὸ ἡμῶν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ σοφία μέγα τὸ κλέος ἀράμενος πολλοὺς τοὺς τὴν τοιαύτην τολμήσαντας ἐπιχείρησιν τῶν ψευδαποστόλων εἶναι τινὰς ἔφησεν ἐκθεμένους ψευδευαγγέλια, μεθ' ὧν ἄλλοι τε καὶ Βασιλείδης, φησί, τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον συγγράφασθαι ἐπεχείρησαν. Οὗτοι τοίνυν, φησί, ἐπεχείρησαν μὲν, οὐκ ἐτελείωσαν δέ, συναντιλαμβανομένην τοῦ ἐγχειρήματος τὴν δεξιὰν τοῦ Ὑψίστου μὴ ἔχοντες. Τοιγάρτοι φησὶ ὁ Λουκᾶς ὅτι «πολλοὶ ἐπεχείρησαν»¹, ὀλίγοι δὲ δηλαδὴ ἐτελείωσαν, Μᾶρκος καὶ Ματθαῖος οἱ συναπόστολοι. Δοκεῖ δέ μοι ἐκπίπτειν τῆς ἀληθείας ταυτηνὴ τὴν ἐξήγησιν· ἐν οἷς εἰσάγει Λουκᾶς καὶ τὸν Βασιλείδην ἤδη συγγεγραφέναι τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον. Καίτοι Βασιλείδης μὲν, ἐνενήκοντα ἤδη σχεδὸν παρελθόντων ἐνιαυτῶν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτε καὶ τῆς βασιλείας ἐνήρξεν Ἀδριανὸς Αἴλιος, λέγεται συντεθεικέναι τὴν ἑαυτοῦ συγγραφὴν, Λουκᾶς δὲ μετὰ ἔτη ιε' πρὸ πολλῶν χρόνων τῆς τοῦ κατὰ Βασιλείδην ἐκθέσεως. Ἐτέρα δ' ἂν ἐφαρμοσθεῖ ἡ μᾶλλον ἔννοια τῷ ῥητῷ, ὅτι πολλοὺς τοὺς δύο συναποστόλους λέγει Λουκᾶς, οἱ «ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι περὶ τῶν πεπληροφορημένων»² αὐτοῖς, ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἐνήρξατο, ὁ δὲ ἐκ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ· πρὸς οὓς ἀφορῶν, οἶμαι, «κάμοί»,

10. διδασκαλίας P (V) C.

1. Λουκ. 1, 1. 2. Λουκ. 1, 1.

13-15. μεθ' ὧν συγγράφασθαι: Ὡριγένους, Ὁμιλία εἰς Λουκᾶν, PG 17, 312C.

14-15. Ἐκ τῶν Ἀποκρύφων πληροφορίες.

22. Ὁ Βασιλείδης, γνωστικὸς αἰρεσιάρχης, ὁ ὁποῖος ἔδρασε στήν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὰ ἔτη 120-145 μ.Χ. ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς.

φησί, «ἔδοξε παρακολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς καθ' ἐξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε»¹.

Ἄνωθεν οὖν καὶ πορρωτέρω τῆς ὑποθέσεως ἄρξομαι, οὐκ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, ὡς ὁ Μᾶρκος, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ παρθενικοῦ τόκου, 5 λέγω δὴ τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς συλλήψεως, διὰ ταύτην δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰωάννου προφήτου συλλήψεως. Πολλοὶ δὲ καὶ οἱ δύο πολλακίς ἐρρέθησαν (ὁ γὰρ δυνικός, φασίν, ἀριθμὸς πληθυντικός ἐστίν), ὅπου γε παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ τὸν ἕνα πολλοὺς εὐρήσεις λεγόμενον ἢ διὰ τὸ 10 τῆς ἀρετῆς περιὸν ἢ διὰ τὸ τῆς κακίας ὑπερφερές. Αὐτίκα τὸ «παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό»², τὸ μὲν «οἱ βασιλεῖς» ἐφ' ἑνός, τοῦ Ἡρώδου, τὸ δὲ «οἱ ἄρχοντες» ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, οἱ περὶ τὸν Πέτρον εὐχόμενοι ἐξελάβοντο. Ἡ τε πρώτη τῶν Βασιλειῶν³ ἐκδιδάσκει με τῆς στείρας Ἄννης 15 ἐπτὰ τετοκένας λεγούσης, ὅτε τοὺς ἐπτὰ λέγει ἕνα μόνον σημαίνειν τετοκένας, τὸν Σαμουήλ. Εἰ γοῦν ὁ εἷς ἐπτὰ λέγεται (πλήθος δὲ τὸ ἐπτὰ), μὴ θορυβηθῆς, ἂν καὶ πολλοὺς τοὺς δύο εἴρηκεν ὁ Λουκᾶς. Ποιεῖ δὲ τὸν ἕνα πολλαπλασιάζεσθαι οὕτως τὸ μέγεθος ἢ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας. Εἰ γοῦν τις ἐν στρατοπέδῳ μέγα τροπαιὸν στήσεται, πολλῶν ἀνδρῶν ἔργον, ὁ εἷς διηνεκῶς πολλοὶ 20 πολλακίς ῥηθήσεται. Καὶ εἰ μαρτυρίαν δέοι προβήσεσθαι, εἷς ὢν τῶν πολλῶν ὑπεροχικώτερος λόγῳ καὶ ἀρετῇ ἀντὶ πολλῶν λογισθήσεται. Εὐλόγως οὖν δοκεῖ μοι πολλοὺς εἰρηκῶς ὁ Λουκᾶς τοὺς ἐπιχειρήσαντας μὴ ἂν ἄλλους αἰνίξασθαι ἢ μόνους τοὺς πρὸ 25 αὐτοῦ τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἱστορήσαντας συναποστόλους αὐτοῦ, τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μᾶρκον φημί.

«Περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν»⁴ φησί. Πληροφορία ἐστὶ ἢ τοῦ πράγματος τελεία γνώσις, ἢ τὸ πλήρες φέρουσα καὶ ἀνευδεές. Εἰ δὲ περὶ τινῶν οὐδὲ τοῖς ἀποστόλοις ἐγεγόνει κατὰ

6. δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ προφήτου Ἰωάννου συλλήψεως πολλοὶ δὲ P mg. 16. τετοκένας σημαίνειν C. 17. θορυβηθεῖς ββ. 27. ἐτυμολογία τῆς πληροφορίας P.

1. Λουκ. 1, 1. 2. Ψαλμ. 2, 2. 3. Α' Βασ. 1, 1-28. 4. Λουκ. 1, 1.

ληψις ἀκριβῆς, τῶν ὑπὲρ κατάληψιν δηλαδή (καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἐκ μέρους γινώσκειν φησὶ¹ καὶ ἐκ μέρους καταλαμβάνειν), ἀλλὰ γε τὸ πλήρες φέρει τῆς γνώσεως τῶν τῆς οἰκονομίας πραγμάτων ἢ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἱστορία· τῶν γὰρ ἐφικτῶν τῇ ἀνθρωπίνῃ

5 γνῶσει οὐδὲν ἀποκέκρυπτο τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὧν ἡμῖν ἐκφάντορες οὗτοι γεγόνασιν, αὐτοὶ πρῶτοι περὶ τούτων πεπληροφόρηται. Καλῶς οὖν εἴρηκεν ὁ Λουκᾶς «περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου»². Ὁ

10 Λουκᾶς ὡς μὴ μετὰ τῶν πρωτοκλήτων τῆς διπλῆς δυάδος καὶ ἀδελφότητος προσδεδραμηκῶς τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς διδασκαλίας τε καὶ θεοσημίας, ὑπετόπασε κάλλιον τοῖς ἀρχαιοτέροις ἀκολουθήσαι καὶ τὰ παρὰ σφῶν ἐκείνων παραδοθέντα διὰ

15 γραφῆς ἐνημήνασθαι καὶ μήτε τι τῆς τῶν ἀρχαιοτέρων παριδεῖν παραδόσεως, μήτε πάρεξ ἐκείνων προσθῆναι, ἅ μὴθ' ἐώρακε, μήτ' ἀκῆχοεν³, ἴν' οὕτως μάρτυς τῆς ἀληθείας ἀναφανῆ.

Ἐκθέσθαι δ' ἐκεῖνά φησι, καθὼς αὐτῷ παρέδοσαν καὶ μήτε περὶ τοὺς τῶν πραγμάτων λόγους παραλλαγῆν τὸ παράπαν, μήτε περὶ τῶν τρόπων τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα

20 καθὼς παρέδοσαν ἐκεῖνοι καὶ τὰ τῶν πραγμάτων ἐξαγγελτικὰ ῥήματα κατὰ τὰς παρ' ἐκείνοις σημασίας αὐτῶν παραλαβεῖν καὶ ἐκθέσθαι καὶ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον τῆς ἐπαγγελίας ἅπαντα διηγῆσθαι. Εἰκὸς γὰρ ἐστὶ τὰ αὐτὰ παρὰ τινων δύο λέγεσθαι καὶ τὸν μὲν ἀληθεύειν, τὸν δ' ἐνίοτε ψεύδεσθαι, ὅταν οὐ περὶ τὴν λέξιν

25 ἢ περὶ τὸ σημαϊνόμενον δὲ ἢ ἐναλλαγῆ, ὡς ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων συμβέβηκεν ἢ περὶ τὸν τρόπον αὐτῆς τῆς ἐκφράσεως, οἷον ἐκεῖνό ἐστιν, ὅπερ ὁ μὲν Κύριος οὕτως εἴρηκε· «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»⁴, οἱ δὲ κατηγορήσαντες αὐτοῦ ψευδομάρτυρες εἶπον· «οὗτος ἔφη· δύναμαι τὸν ναὸν τοῦτον κα-

19. τὸν τρόπον P. 24-25. λέξιν ἢ ἱβ. P.

1. Α' Κορ. 13, 9-13. 2. Λουκ. 1, 2. 3. Πρβλ. Α' Ἰω. 1, 1· 3 κ.ά. 4. Ἰω. 2, 19.

ταλῦσαι καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀναστῆσαι αὐτόν»¹. Ὁ μὲν γὰρ περὶ τοῦ οἰκειοῦ σώματος ἔλεγεν², οἱ δὲ περὶ τοῦ τῶν θυσιῶν ναοῦ ἐμαρτύρησαν.

Ἄλλ' ὁ Λουκᾶς τὴν διαφθορὰν τῆς ἀληθείας ἐκθύμως μισῶν
 5 καὶ φθειρομένην ἔχων τὴν ἀλήθειαν διὰ στόματος, καθ' ὃν τρόπον τῆς σημασίας τὰ παραδεδομένα οἶδε δεξάμενος, πάντα, φησὶν, ἐκθήσειν ἀπαραχάρακτα. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐκ πρώτης τῆς ἀναδειξέως παρομαρτήσαμεν, φησί, τῷ Χριστῷ, ἀλλ' οὖν ἐκεῖνοι αὐτοὶ πάντα
 10 «παρέδωσαν ἡμῖν, οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου γενόμενοι»³. Οὐκ εἶπεν αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται γενόμενοι, ἀλλ' «αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου»⁴, τάχα μὲν ὅτι περὶ τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου τὸν λόγον ποιούμενος, αὐτόπτας μὲν λέγει τῆς τοῦ Λόγου σαρκός, ὑπηρέτας δὲ τοῦ Λόγου⁵. ἀόρατος γὰρ ὁ Λόγος κατὰ γε τὴν ἰδίαν φύσιν. «Θεὸν γὰρ
 15 οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»⁶. «Θεὸς δὲ ἦν ὁ Λόγος»⁷. Εἰ γὰρ καὶ ὁρατὸς ὁ Λόγος γέγονε καὶ ψηλαφητός, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῇ προσληφθείσῃ σαρκί.

Αὐτόπται μὲν οὖν, φησί, τῆς σαρκός, ὑπηρέται δὲ τοῦ Λόγου ἢ, ὁ κάλλιον, καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ ἐνὸς σεσαρκωμένου
 20 Λόγου. Τινὲς γοῦν αὐτόπται μὲν γεγονάσιν ἰδόντες Χριστόν, οὐ μὴν καὶ πιστεύσαντες, οἷοι ἦσαν οἱ σταυρωταί, ὧν καὶ αἱ χεῖρες αὐτὸν ἐψηλάφησαν προσηλοῦντες τῷ σταυρῷ⁸ καὶ πᾶς ὁ τῶν τότε Ἰουδαίων ὄμιλος. Τινὲς δὲ ὑπηρέται μὲν γεγονάσι τοῦ Λόγου καὶ καθ' ἐκάστην γίνονται, οἱ μὴ ἰδόντες μὲν τὸν Κύριον, πιστεύσαντες δὲ
 25 κατὰ τὴν ἐκεῖνου φωνήν⁹. Αὐτόπται δὲ οὐκ εἰσιν, εἰ καὶ τρόπον ἕτερον ὁρῶσι καὶ ψηλαφῶσιν αὐτόν, ὅτε ἱερουργοῦσιν αὐτόν μυστικῶς καὶ τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ μετέχουσι καὶ ὅτε πάλιν ἐν ταῖς ἀγίαις εἰκονογραφίαις προσκυνοῦσιν αὐτόν. Οἱ δὲ γε μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι συνόντες τότε καὶ συμπολιτευόμενοι καὶ

9. παρέδωσαν Ιβ. 13. σαρκώσεως Ρ.

1. Ματθ. 26, 61· Ἰω. 2, 19. 2. Πρβλ. Ἰω. 2, 21. 3. Λουκ. 1, 2. 4. Λουκ. 1, 2. 5. Λουκ. 1, 2. 6. Ἰω. 1, 18. 7. Ἰω. 1, 1. 8. Πρβλ. Κολ. 2, 14. 9. Ἰω. 20, 29.

16. ὁρατὸς-ψηλαφητός; [Μ. Ἀθανασίου], Περὶ σαρκώσεως τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Χριστοῦ κατὰ Ἀπολιναρίου 2, PG 26, 1101C· 1104A.

αὐτόπται γεγόνασι καὶ ὑπηρεταί. Ἄλλος δέ φησι, ὡς ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται, ὅτι «ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνήν»¹ τοῦ Κυρίου (καίτοι ἡ φωνὴ οὐχ ὁράσθαι δοκεῖ, ἀλλ' ἀκούεσθαι), ἵνα δηλωθῇ παραδόξως ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ βλέπεται, οἷς βλέπεται. Ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ
5 οὐχ ἡ φωνή, ἀλλ' ὁ Λόγος, ὁ κρείττων τῆς φωνῆς.

Τὸ δὲ «ἔδοξε κάμοι»² δι' ἐπιείκειαν, οἶμαι, φησί· κατὰ θείαν γὰρ πάντως ἔμπνευσιν τὴν τοῦ εὐαγγελίου ὑπόθεσιν ἀνατέταχε. Καὶ διατί μὴ ἐπισημαίνεται τοῦτο; Ἴνα μᾶλλον οὕτως ἐγίνετο ὁ λόγος εὐπαραδεκτότερος, καθὼς ἐποίει καὶ τῶν προφητῶν ἕκαστος. Ὁ μὲν γὰρ Ἡσαΐας «ὄρασις», φησί, «ἦν εἶδεν Ἡσαΐας»³ καὶ «τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ»⁴. Καὶ ὁ Ὡσηέ· «λόγος Κυρίου ὃς ἐγένετο πρὸς Ὡσηέ»⁵. Καὶ ὁ Ἰωήλ⁶ οὕτως καὶ οἱ ἄλλοι· διότι οἱ μὲν προφηταὶ πρὸς ἀπειθῆ λαὸν καὶ σκληροκάριον⁷ λέγοντες ἐκ Θεοῦ τοὺς λόγους εἶναι προσέφερον, ὥστε κάμπτειν τὸ σκληρο-
10 τράχηλον αὐτῶν καὶ ἄτεγκτον, ὁ δὲ Λουκᾶς πρὸς πιστὸν καὶ προκατηχηθέντα γράφων οὐκ εἶχεν ἀνάγκην ἐπιδειξασθαι θεόπνευστα εἶναι τὰ λόγια. Ἐκκλίνων δὲ τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ φιλόκομπον, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ὅτι ἐκ θείου κινούμενος Πνεύματος ἀνατάξομαί σοι τὰ ῥηθησόμενα, «ἔδοξε κάμοι»⁸ ὁ τοῦ ταπεινοῦ τῇ καρδίᾳ ἔφησε
15 μαθητῆς.

«Πᾶσι» δὲ παρακολουθῆσαι φησι «ἄνωθεν», τὸ μὲν «πᾶσι» λέγων ἢ τοῖς προσώποις, οἱ τὸν ἰστὸν τῆς ὑποθέσεως συνεστήσαντο, ἢ μᾶλλον τοῖς πραχθεῖσι πράγμασι, τὸ «ἄνωθεν» δὲ ὡς πρὸς τοὺς μὴ ἄνωθεν τῶν πραγμάτων ποιησαμένους τὴν ἀρχήν, τὸν Ματ-
25 θαῖον καὶ τὸν Μάρκον. Καὶ συνίστησι τὸ οἰκεῖον ἐγχειρήμα μὴ παρέλκον εἶναι καὶ περιττόν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ὡς μὴ μόνον μέλλων τὰ ἐκείνοις εἰρημένα περιλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ παραλελειμμένα προσθῆναι. Οὕτως εἰρμῶ καὶ τάξει καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθίᾳ τὸν λόγον ἐπαγγέλλεσθαι συνυφαίνειν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ

6. ἔδοξε κάμοι P mg. 22. ἰστόν: τὴν ἱστορίαν PC. 28. καὶ οὕτως PC.

1. Ἐξοδ. 20, 18. 2. Λουκ. 1, 3. 3. Ἡσ. 1, 1. 4. Ἡσ. 1, 24· Ζαχ. 1, 3· 2, 14· Ἱερ. 5, 14· Ματθ. 1, 4. 5. Ὡσ. 1, 1. 6. Ἰωήλ. 1, 1. 7. Ἐξοδ. 33, 3. 8. Λουκ. 1, 3.

- «καθ' ἐξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε»¹. διαχαράττει δὲ τὸ εὐαγγέλιον πρὸς ἄνδρα τὴν κλῆσιν Θεόφιλε. Κράτιστον δὲ τοῦτον εἰπὼν τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα παρέδειξεν· ἐπὶ γὰρ τῶν τοιούτων τὸ κράτιστος λέγεται, ὡς ἐν ταῖς Πράξιν 5 τῶν Ἀποστόλων εἴρηται. Ὅτε γὰρ ὁ χιλιάρχος διὰ τὴν κατὰ Παύλου ἐπίθεσιν περὶ τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἔπεμπε τὸν Ἀπόστολον πρὸς Φήλικα τὸν ἡγεμόνα, ἐπιστέλλει γράφων· «Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν»². Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν πρὸς τὸν Φῆστον ἔλεγεν· «οὐ μαίνομαι, κράτιστε Φῆστε»³.
- 10 «Ἴνα», φησί, «ἐπιγινῶς περὶ ὧν ἐκατηχῆθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν»⁴. Τοῦτο διττῶς ἐρμηνεύεται· ἢ ὅτι, ἴνα, ἃ ἐκατηχῆθης ἀγράφως ζῶση φωνῇ, ταῦτα καὶ ἐγγράφως ἔχων ἐν μνήμῃ κατέχης ἀσφαλῆ, μὴ διὰ τῆς λήθης ἀποδιδράσκοντα, ἢ ἴνα θαρροῆς ἐπὶ τῇ ἀσφαλείᾳ, ὧν προκατηχῆθης. Τοσοῦτον γὰρ ἔχει τὸ βέβαιον, ὥστε 15 καὶ γραφῇ παραδίδοται τῶν ταῦτα διδασκόντων μὴ δειλιά τῶν ἐλέγχων ἀγράφως μόνον παραδιδόντων αὐτὰ, ὅπερ ἴδιον τῶν ψευδομένων, ἀλλὰ τοσοῦτον τῇ ἀληθείᾳ θαρρούντων, ὡς καὶ ἐγγράφως αὐτὰ παρατίθεσθαι.
- 20 Διατί τὸν χρόνον ἐπισημαίνεται; Ἔθος τοῖς προφήταις ἐπισημαίνεσθαι ἐν ταῖς οἰκείαις προφητείαις καὶ συγγραφαῖς καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἡ προφητεία ἢ ἱστορία γέγονε, καὶ τίς τότε τοῦ Ἰσραὴλ ἐβασίλευε. Καὶ τοῦτο ἐγένετο ἄλλοις μὲν τῶν προφητῶν δι' ἄλλην αἰτίαν, ἄλλοις δὲ δι' ἄλλην, κοινῶς δὲ πᾶσιν ἴνα τὰς ἱστορίας αὐτῶν ἀνελίττοντες οἱ μετέπειτα καὶ τὰς προφητείας σκοποῦντες καὶ τὸν μεταξὺ τῆς προρρήσεως καὶ τῆς ἐκβάσεως χρόνον καταμανθάνοντες ἐπιγινώσκωσι τὸ τῆς προφητείας θαυμάσιον. Κατὰ τοῦτο γοῦν τὸ ἔθος καὶ ὁ Λουκᾶς ἐπισημειοῦται, τίς ἐβασίλευε τῆς Ἰουδαίας, ὅτε Ζαχαρίας ἱερατεύων τὸν προφητικὸν τόκον εὐηγγελίζετο, ὡς ἂν ὁ ἀναγινώσκων ἀληθῶς ἐκεῖνον γινώ-

1. Θεόφιλον C.

1. Λουκ. 1, 3-4. 2. Πράξ. 23, 26. 3. Πράξ. 26, 25. 4. Λουκ. 1, 4.

1-2. διαχαράττει δὲ τὸ εὐαγγέλιον πρὸς ἄνδρα τὴν κλῆσιν Θεόφιλε P.C. add.

- σκη φθεγγόμενον τὸ «εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ καὶ ἤγειρε κέρασ σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ»¹. ἢ γὰρ τοῦ Ἰούδα φυλῆ οἶκος ἐγένετο τοῦ Δαυίδ. Ταύτης ὁ ἀλλόφυλος
- 5 Ἡρώδης κατάρξας τότε κατέτρυχε δεινῶς· τῆς γὰρ Ἰουδαίας ἦν βασιλεύς, ἦν ὁ ἐξ Ἰούδα φυλῆς Χριστὸς ἐλυτρώσατο, βασιλεύς αὐτοῖς καὶ λυτρωτὴς παραδόξως ἀνατεταλκῶς, κἄν τινες αὐτὸν παρητήσαντο· οἱ δὲ καὶ ὑπὸ Καίσαρος ὕστερον ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐσφάγησαν.
- 10 Ὅτι δ' ὁ Χριστὸς βασιλεύς τῶν ἐξ Ἰούδα ἐλήλυθε δηλοῦσιν ἐρωτῶντες οἱ ἐκ Περσίδος «ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεύς τῶν Ἰουδαίων»². Διὰ ταῦτα ὁ Λουκᾶς ἐπισημαίνεται τότε τὸν Ἡρώδη βασιλεύειν, ὅτε τῷ Ζαχαρίᾳ ὁ ἄγγελος τὸν τοῦ προδρόμου καὶ προκήρυκος τόκον εὐηγγελίζετο, οὐτινος καθαπερεὶ στρατιώτου προτρέχοντος καὶ ὁ βασιλεύς ὅσον ἤξειν οὕτω κατεσημαίνετο κατὰ
- 15 τὸν πρέποντα καιρὸν τῇ ἐκβάσει τῆς προφητείας τοῦ Ἰακώβ, εἰρηκότος· «οὐκ ἐκλείπει ἀρχῶν ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν»³. Ἐπιλελοιπότην τοίνυν τῶν ἐξ Ἰούδα βασιλευόντων καὶ
- 20 ἀνδρὸς ἀρξάντος τῆς Ἰουδαίας ἐθνικοῦ καὶ ἐξ Ἀσσυρίων τὸ γένος ἔλκοντος τοῦ Ἡρώδου ὁ καιρὸς ἐγγίζειν δείκνυται τοῦ προσδοκωμένου βασιλέως καὶ λυτρωτοῦ, οὗ προδραμεῖν ἔδει τὸν προκήρυκα.
- Διατί δὲ τῶν ἐξ Ἰούδα ἐπιλελοιπότην ἀρχόντων ὁ δεσπότης
- 25 ἐλήλυθεν; Ὅτι τοῦ δούλου αἰχμαλωτισθέντος ἀναγκαία ἦν ἡ τοῦ δεσπότητος παρουσία, ὡς ἂν τῆς αἰχμαλωσίας ὁ οἰκέτης ἀπαλλαγῇ. Ὅτε γοῦν ἐγεγόνει τὸ ἰουδαϊκὸν ὑπὸ βασιλέως ἀλλογενοῦς, τότε τὸν τούτοις ὁμογενῆ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον ἔδει βασιλέα τοῦ ἔθνους καὶ λυτρωτὴν ἐπιστήσεσθαι· καὶ ἱατροῦ γὰρ ἐπιστασία
- 30 χρησίμη, ὅταν ἡ νόσος κατακρατῇ, καὶ δεσπότητος ἐπιδημία, ὅταν ὁ δούλος ὑπὸ ἀλλοτριῶν καταδυναστεύηται ἀρχόντος.

7. αὐτῆς P. 15. ἤξειν ὅσον C. 27. βασιλέα ἀλλογενῆ C.

1. Λουκ. 1, 68-69. 2. Ματθ. 2, 2. 3. Γέν. 49, 10.